

Rafał Muster

Uniwersytet Śląski, Katowice

Młodzież kończąca szkoły ponadgimnazjalne wobec wymagań współczesnego rynku pracy w świetle badań socjologicznych

Abstract: The article presents the results of a survey conducted on a population of 1143 last grade students of upper secondary schools from Ruda Śląska. About 95% of all the students graduating from upper secondary schools in Ruda Śląska underwent the survey. Students who graduate from upper secondary schools are a significant element of the job market. These young people who graduate from vocational schools and general upper secondary schools are entering the job market. Even in case they start further education they often look for a job at the same time. The aim of the research was getting to know the plans for the future the graduates from upper secondary schools have, identifying their level of civilisation competence and defining the factors which influence the fact of possessing such competence. The research helped to answer the questions concerning the possible behaviour strategies young people use in case of lack of employment.

Key words: graduate, job market, professional qualifications, civilisation competence.

Wstęp

W styczniu 2007 roku służby zatrudnienia Powiatowego Urzędu Pracy z Rudy Śląskiej przystąpiły do realizacji projektu badawczego „*Diagnoza kierunków rozwoju rynku pracy w Rudzie Śląskiej*”. Badania współfinansowane były ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (Priorytet I „Aktywna polityka rynku pracy oraz integracja zawodowa i społeczna”, Działanie 1.1 „Rozwój oferty usług instytucji rynku pracy”, Schemat b — „Rozwój oferty usług instytucji rynku pracy”).

Zasadniczym celem projektu badawczego było sporządzenie kompleksowej charakterystyki lokalnego rynku pracy oraz zdiagnozowanie zachodzących na nim procesów.

Metodologia badań rynku pracy w Rudzie Śląskiej zakładała dotarcie do czterech różnych grup respondentów. Po pierwsze, do uczniów ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych, po drugie, do bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy, po trzecie, do pracodawców i wreszcie po czwarte, do osób pracujących na lokalnym rynku pracy. Analizy przeprowadzone wśród uczniów kończących szkoły ponadgimnazjalne oraz bezrobotnych będą miały charakter badań całościowych. Natomiast badania przeprowadzone wśród pracodawców oraz pracujących zostaną zrealizowane na reprezentatywnych próbach.

Projekt badawczy (realizowany od stycznia 2007 do marca 2008 roku) zakładał dwukrotne przeprowadzenie badań wśród uczniów, pracodawców i pracujących oraz jednokrotne wśród bezrobotnych. Materiał empiryczny gromadzony był techniką wywiadu bądź ankiety przez 20 młodych osób, odbywających staż w Powiatowym Urzędzie Pracy w Rudzie Śląskiej. Partnerami w tym zakrojonym na tak szeroką skalę przedsięwzięciu byli: Miejski Zakład Obsługi Placówek Oświatowych, Rudzka Agencja Rozwoju „Inwestor”, Rudzki Inkubator Przedsiębiorczości oraz Śląski Park Przemysłowy.

Niniejszy artykuł jest sprawozdaniem z pierwszego etapu badań ankietowych, przeprowadzonych na populacji 1143 uczniów ostatnich klas czternastu szkół ponadgimnazjalnych. Przeankietowano zatem ok. 95% populacji uczniów kończących szkoły ponadgimnazjalne w Rudzie Śląskiej. Badania realizowane techniką ankiety rozdawanej zostały przeprowadzone w okresie od 22 stycznia do 9 lutego 2007 roku.

Uczniowie kończący szkoły ponadgimnazjalne są istotnym segmentem rynku pracy — to właśnie młodzi ludzie kończący szkoły zawodowe i średnie wchodzi na rynek pracy. Nawet w przypadku podejmowania dalszej nauki niejednokrotnie poszukują zatrudnienia.

Celem badań było poznanie, jakie plany na przyszłość mają osoby opuszczające mury szkół ponadgimnazjalnych, zidentyfikowanie poziomu kompetencji cywilizacyjnych tych młodych osób (m.in. odsetek znających co najmniej jeden język obcy, obsługujących komputer, korzystających z Internetu, posiadających prawo jazdy kategorii B), a także — poznanie czynników wpływających na posiadanie owych kompetencji.

Badania miały również dać odpowiedź na pytania o ewentualne strategie postępowania młodych osób w przypadku braku pracy, a także zidentyfikować kwalifikacje, które zdaniem ankietowanych w szczególności są wymagane przez pracodawców z Rudy Śląskiej.

Spółeczno-demograficzne cechy osób badanych

Analizę cech społeczno-demograficznych przeprowadzono na podstawie takich zmiennych, jak: wiek, płeć, przypadający dochód netto na członka gospodarstwa domowego. W badaniach ankietowych wyraźnie dominowali uczniowie w przedziale wiekowym 19—21 lat (61,7%) oraz do 18 lat (30,7%).

Tabela 1

Podział respondentów ze względu na wiek

Wiek	N	%
Do 18 lat	351	30,7
19—21 lat	704	61,7
22 lata i więcej	53	4,6
Nie podano	35	3,0
Ogółem	1 143	100,0

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Wśród ankietowanych uczniów szkół ponadgimnazjalnych z Rudy Śląskiej przeważały — choć nieznacznie — kobiety (tabela 2), które stanowiły 51,2% ogółu respondentów.

Tabela 2

Podział respondentów ze względu na płeć

Płeć	N	%
Kobiety	585	51,2
Mężczyźni	540	47,2
Nie podano	18	1,6
Ogółem	1 143	100,0

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Badanych uczniów ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych zapytano także o miesięczne dochody netto przypadające na członka ich rodziny. Szczegółowy rozkład odpowiedzi zaprezentowano w tabeli 3.

Tabela 3

Podział respondentów ze względu na kwotę netto przypadającą na członka rodziny w ciągu miesiąca

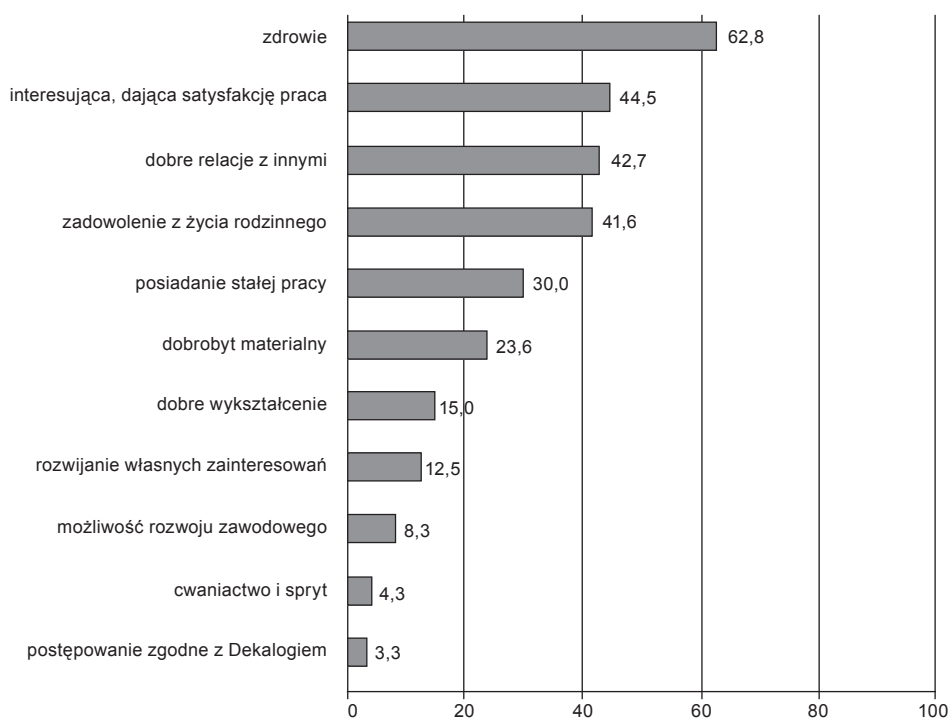
Kwota (w zł)	N	%
Poniżej 400	101	8,8
401—800	267	23,6
801—1200	117	10,2
1201—1600	43	3,8
1601—2000	30	2,6
Powyżej 2000	54	4,7
Nie podano	531	46,3
Ogółem	1 143	100,0

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Niemal połowa badanych (46,3%) nie podała poziomu osiąganych dochodów w ich rodzinach. Dla co czwartego badanego poziom tych dochodów kształtuje się na poziomie 401—800 zł „na rękę”. Dla niemal 9% respondentów poziom osiąganych dochodów nie przekracza 400 zł netto. W rodzinach ok. 11% respondentów poziom dochodów na osobę przekracza 1600 zł (w tym dla 4,7% jest wyższy od 2000 zł).

Analiza zebranego materiału empirycznego

Jednym z pierwszych pytań kwestionariuszowych było pytanie o to, co jest ważne w życiu człowieka. Pytanie to miało po pierwsze zachęcić uczniów do odpowiedzi na pozostałe pytania kwestionariuszowe, a po drugie zespołowi badawczemu zależało na próbie identyfikacji systemu wartości młodych osób, a w szczególności — na poznaniu, jaką rolę w tym systemie odgrywa praca (wykres 1). W świetle przeprowadzonych badań empirycznych okazało się, że na pierwszym miejscu w systemie wartości uczniów kończących szkoły ponadgimnazjalne znalazło się *zdrowie*.

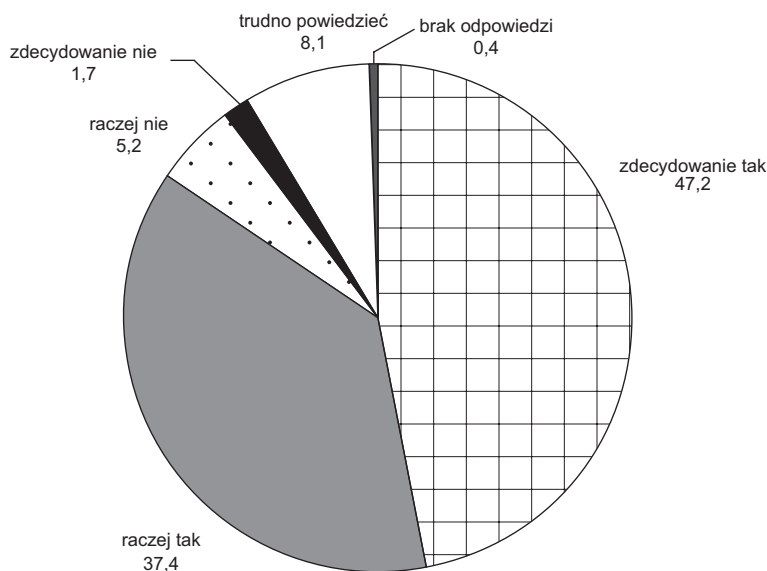
Wykres 1. Cechy ważne w życiu człowieka (w %)

Uwaga: 7 osób nie udzieliło odpowiedzi na pytanie o cechy ważne w życiu człowieka. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ ankietowani mogli wybrać maksymalnie trzy odpowiedzi.

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Cechę tę wskazało niemal 63% ankietowanych. Na drugim miejscu (44,5% wskazań) znalazła się *interesująca, dająca satysfakcję praca*, a tuż za nią: *dobre relacje z innymi* (42,7%) oraz *zadowolenie z życia rodzinnego* (41,6%). Okazało się, że ankietowana młodzież ponad pewne, stałe miejsce zatrudnienia przedkłada taką pracę, która daje satysfakcję. W opiniach młodych osób praktycznie w ogóle nie jest ważne w życiu człowieka *cwaniactwo i spryt* (4,3%) ani *postępowanie zgodne z Dekalogiem* (3,3%). Tak mały odsetek wskazujących na to, że postępowanie zgodne z Dekalogiem jest czymś istotnym w życiu człowieka najprawdopodobniej wynika z utożsamiania Dekalogu z instytucją Kościoła — choć teza ta wymagałaby szczegółowej weryfikacji.

W ankiecie pytano uczniów o ewentualne sposoby radzenia sobie z sytuacją pozostawania bez pracy. Optimistyczny jest fakt, że na pytanie: *Czy zgadza się Pani/Pan ze stwierdzeniem, że lepiej podjąć jakąkolwiek pracę, niż być bezrobotnym?* twierdząco odpowiedziała zdecydowana większość, bo niemal 85% ankietowanych.

Wykres 2. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Czy lepiej podjąć jakąkolwiek pracę, niż być bezrobotnym?* (w %)

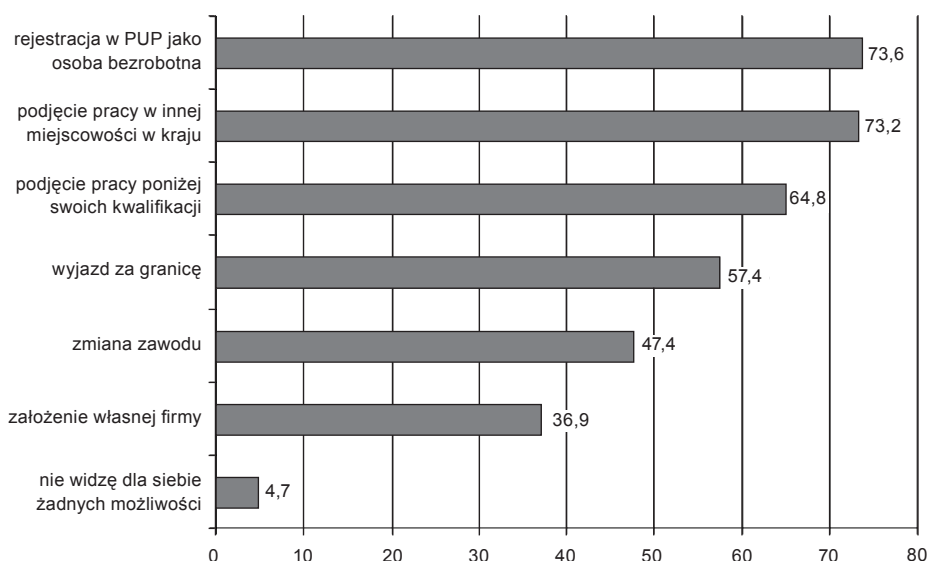
Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Zgadzanie się z stwierdzeniem, że *lepiej podjąć jakąkolwiek pracę, niż być bezrobotnym*, może świadczyć o tym, że uczniowie (aktualnie bądź w przyszłości) w przypadku braku pracy będą w stanie przyjąć oferowane zatrudnienie poniżej swoich kwalifikacji. Z jednej strony osoby takie będą wykonywać określoną pracę, zarabiać pieniądze, nabywać doświadczenia zawodowego, ale z drugiej mogą odczuwać frustrację w związku z niewykorzystaniem kompetencji nabytych w szkole czy później — na studiach. Jedynie 6,9% ankietowanych uczniów nie zgodziło się z podanym stwierdzeniem i było odmiennego zdania. Bliższa analiza

zebranego materiału empirycznego wykazała, że osoby te w większości wywodzily się z rodzin o niższym poziomie dochodów.

Ankietowanym zadano pytanie o strategię podejmowanych działań w przypadku braku pracy (wykres 3).

Badani uczniowie ustosunkowywali się do siedmiu stwierdzeń, mówiących o różnych sposobach postępowania w przypadku braku pracy. Respondenci zaznaczali, czy w tej sytuacji rozważyliby: zmianę zawodu, założenie własnej firmy, podjęcie pracy poniżej swoich kwalifikacji, podjęcie pracy w innej miejscowości w kraju lub poza jego granicami czy wreszcie — rejestrację w Powiatowym Urzędzie Pracy jako osoba bezrobotna. Młodzież ustosunkowywała się (przez akceptację bądź brak akceptacji) także do stwierdzenia mówiącego, że w przypadku braku pracy nie widzą dla siebie żadnych możliwości.

Wykres 3. Akceptacja określonych działań uczniów w przypadku braku pracy (w %)

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Jak wykazały badania ankietowe, młodzi mieszkańcy Rudy Śląskiej w przypadku ewentualnego braku pracy w pierwszej kolejności deklarują chęć rejestracji w Powiatowym Urzędzie Pracy jako osoby bezrobotne. Na każdych 100 ankietowanych w ten sposób zachowałyby się niemal 74 osoby. Można przypuszczać, że powodem ich rejestracji byłaby przede wszystkim chęć skorzystania z możliwości udziału w programach aktywizujących, realizowanych przez Rudzki urząd pracy — m.in. w stażach, pracach interwencyjnych czy szkoleniach. Tak duży odsetek młodych osób rozważających możliwość rejestracji w urzędzie pracy może jednocześnie być wskaźnikiem bardzo dobrego wizerunku służb zatrudnienia z Rudy Śląskiej na lokalnym rynku pracy i ich wysokiej skuteczności w podejmowanych działaniach na rzecz ograniczania problemu bezrobocia. Równie wysoki odsetek

młodych mieszkańców Rudy Śląskiej (ok. 73%) zaakceptuje możliwość podjęcia pracy w innej miejscowości w kraju. Od kilku lat jednym z bardziej znaczących problemów społecznych w Rudzie Śląskiej jest ujemne saldo migracji. Problem będzie ulegał pogłębieniu, jeżeli młode osoby nie będą mogły znaleźć odpowiedniej pracy na lokalnym rynku pracy. Wysoki odsetek (ok. 65%) uczniów zgodził się ze stwierdzeniem, że wzięliby taką pracę, jaką udałoby im się znaleźć — nawet poniżej posiadanych kwalifikacji.

W tym rankingu na czwartej pozycji znalazła się chęć wyjazdu za granicę w celu poszukiwania pracy. Tego typu zachowanie uzyskało akceptację 57,4% ankietowanych uczniów. Mniej popularnym rozwiązaniem dla młodych osób wchodzących na rynek pracy w sytuacji braku pracy okazała się możliwość zmiany zawodu (47,4%) oraz założenie własnej firmy (36,9%). Wiąże się to najprawdopodobniej z tym, że uczniowie kończący szkoły ponadgimnazjalne — o ile zdobyli określony zawód w procesie kształcenia — w pierwszej kolejności będą szukać pracy właśnie w wyuczonym zawodzie. Jedynie niespełna 5% uczniów zgodziło się ze stwierdzeniem, że nie wiedzą, co by zrobili w sytuacji problemów ze znalezieniem pracy, gdyż nie widzą dla siebie żadnych możliwości.

Za pomocą kolejnego pytania ankietowego chciano zidentyfikować plany na najbliższą przyszłość uczniów kończących szkoły ponadgimnazjalne w Rudzie Śląskiej. Szczegółowe odpowiedzi respondentów zaprezentowano na wykresie 4.

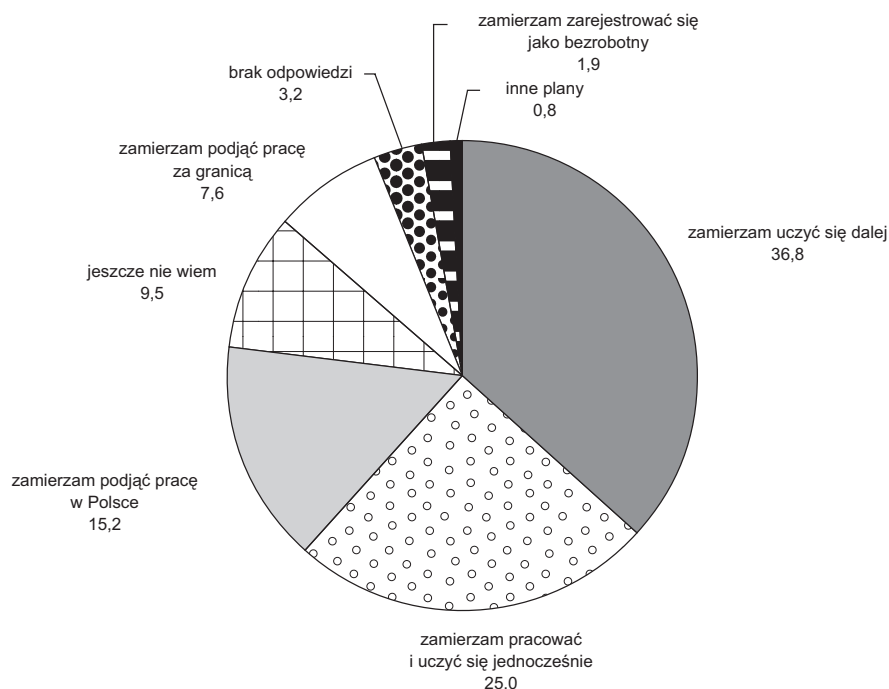
Analiza empiryczna zebranego materiału badawczego wykazała, że dalsze plany uczniów związane są przede wszystkim z chęcią:

- dalszej nauki (36,8%),
- dalszej nauki przy jednoczesnym podjęciu pracy (25%),
- podjęcia pracy w Polsce (15,2%),
- podjęcia pracy poza granicami kraju (7,6%).

Stosunkowo niedużo osób (9,5%) w momencie prowadzenia badań ankietowych nie miało jeszcze sprecyzowanych planów na przyszłość. Jedynie niespełna 2% ankietowanych miało zamiar po szkole od razu zarejestrować się jako osoby bezrobotne. Oczywiście, były to jedynie deklaracje uczniów, które z pewnością w wielu przypadkach ulegną zmianie, np. w zależności od uzyskanych ocen na maturze, czy — w dalszej kolejności — od wyniku egzaminu na studia.

Wśród osób, które rozważają możliwość dalszej nauki — biorąc pod uwagę kryterium płci — przeważały kobiety. Ważnymi czynnikami wpływającymi na podjęcie decyzji o dalszej nauce okazały się: poziom wykształcenia rodziców badanych uczniów oraz uzyskiwane dochody. Wyższy poziom wykształcenia formalnego i wyższe dochody w rodzinach uczniów przekładają się na częstszy wybór dalszej edukacji po ukończeniu szkoły ponadgimnazjalnej. Z reguły wyższe wykształcenie formalne rodzica/rodziców przekłada się na lepszy poziom uzyskiwanych dochodów. Młode osoby pochodzące z takich rodzin zdecydowanie częściej podejmują dalszą naukę niż osoby, których rodzice legitymują się niższym poziomem wykształcenia. Procesy zachodzące w tym aspekcie w Rudzie Śląskiej są zbliżone do trendów ogólnopolskich. Mamy w tym przypadku do czynienia z procesem odtwarzania się struktury społecznej. Aspiracje edukacyjne

młodzieży, której rodzice mają wykształcenie co najwyżej zasadnicze zawodowe, są o wiele niższe w porównaniu z tymi, które reprezentują osoby pochodzące z rodzin inteligenckich.

Wykres 4. Przyszłe plany osób kończących szkoły ponadgimnazjalne w Rudzie Śląskiej (w %)

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Łącznie ponad 40% badanych rozważa możliwość podjęcia pracy w Polsce (suma odpowiedzi *zamierzam podjąć pracę w Polsce* oraz *zamierzam pracować i uczyć się jednocześnie*). Do najczęściej wskazywanych zawodów, w których uczniowie ze szkół z Rudy Śląskiej chcieliby podjąć pracę tuż po ukończeniu nauki, zaliczono takie, jak: kucharz, kosmetyczka, ekonomista, fryzjer, informatyk, elektronik, dziennikarz. Dalsze miejsca w tym zestawieniu zajęli: sprzedawca, górnik, murarz, przedstawiciel handlowy i mechanik samochodowy. Analizując zawody deficytowe i nadwyżkowe w Rudzie Śląskiej, możemy stwierdzić, że w zdecydowanej większości zawody, w których absolwenci szkół ponadgimnazjalnych będą poszukiwać zatrudnienia na lokalnym, rodzimym rynku pracy, są nadwyżkowe. Czyli w lokalnym urzędzie pracy pojawia się niewiele ofert pracy dla przedstawicieli tych zawodów w stosunku do liczby bezrobotnych szukających możliwości zatrudnienia w tych konkretnych specjalnościach.

Badania empiryczne wykazały, że blisko 62% ankietowanych zamierza podjąć dalszą naukę (suma odpowiedzi: *zamierzam uczyć się dalej* oraz *zamierzam uczyć się dalej i pracować jednocześnie*). Respondenci przede wszystkim chcą się dalej kształcić jako informatycy, nauczyciele, fizjoterapeuci, kosmetyczki, polito-

łodzi, ekonomiści, prawnicy, handlowcy, socjologowie, psychologowie, specjaliści ds. administracji. Zawody te zostały wymienione przez niemal połowę ankietowanych. Ankietowani przede wszystkim chcą się kształcić w szkołach i uczelniach usytuowanych na obszarze aglomeracji śląskiej.

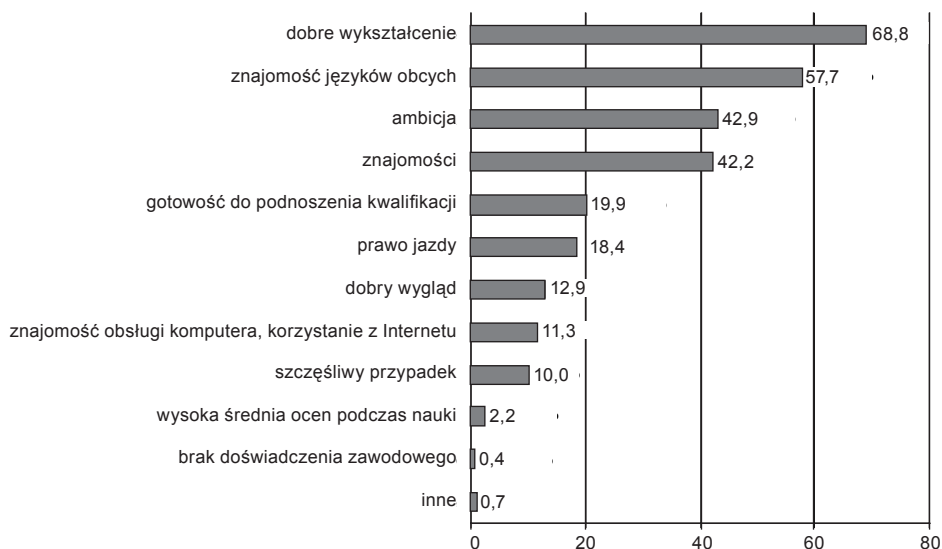
Na każdym 100 ankietowanych 8 uczniów zwróciło uwagę, że w swoich najbliższych planach zawodowych w pierwszej kolejności rozważają możliwość wyjazdu za granicę w celu podjęcia pracy. Bliższa analiza zgromadzonego materiału empirycznego pozwala stwierdzić, że w większym stopniu dotyczyło to mężczyzn niż kobiet.

Badani, którzy chcą w najbliższym czasie podjąć pracę poza granicami kraju, najczęściej wskazywali na Wielką Brytanię, Niemcy i Irlandię. Wśród ewentualnych krajów migracji zarobkowej zdecydowany prym wiedzie Wielka Brytania. Tam zamierza udać się blisko 45% tych wszystkich, którzy rozważają ewentualność podjęcia pracy za granicą tuż po ukończeniu szkoły ponadgimnazjalnej.

Najczęściej absolwenci chcący wyjechać z kraju w celach zarobkowych zaznaczali, że będą poszukiwać zatrudnienia w zawodach ogólnobudowlanych, gastronomicznych, jako fryzjerki oraz elektrycy. Praktyka pokazuje, że w zawodach związanych z branżą budowlaną i gastronomiczną młodzi Polacy — przynajmniej do tej pory — najczęściej podejmowali zatrudnienie po akcesji naszego kraju do Unii Europejskiej na otwartych rynkach pracy Wielkiej Brytanii i Irlandii.

Jedynie 1,9% respondentów rozważa w pierwszej kolejności możliwość rejestracji w Powiatowym Urzędzie Pracy jako osoby bezrobotne. O wiele częściej taką deklarację składali mężczyźni oraz uczniowie kończący naukę w szkołach technicznych.

Do interesujących wniosków można dojść po analizie odpowiedzi na pytanie o czynniki, które zdaniem ankietowanych pomagają młodym osobom w podjęciu pracy (wykres 5). W opiniach uczniów uczestniczących w badaniach wyraźnie dominowały następujące czynniki: dobre wykształcenie (68,8%), znajomość języków obcych (57,4%), ambicja (42,9%) i znajomości (42,2%). Młode osoby, akcentując „dobre wykształcenie” i „znajomość języków obcych” jako czynniki ułatwiające wejście w sferę pracy, zwróciły uwagę na kompetencje, które można nabyć w szkole czy na uczelni. Jednocześnie te dwa czynniki także w powszechnej, społecznej świadomości pomagają w podjęciu pracy. Ambicja — bezpośrednio już związana z motywacją do podejmowania określonych działań — została również wymieniona jako jeden z istotniejszych czynników, które ułatwiają wejście na rynek pracy młodym osobom.

Wykres 5. Czynniki ułatwiające podjęcie pracy — opinie uczniów (w %)

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Badani wyraźnie zwrócili uwagę na to, że czynniki ułatwiające podjęcie pracy w bardzo dużym stopniu zależą od nich samych — są one nawet ważniejsze niż posiadane znajomości, które w tym rankingu znalazły się na czwartej pozycji. Wskazało je ponad 42% ankietowanych uczniów. Co piąty uczeń (blisko 20%) zwrócił uwagę na gotowość do podnoszenia kwalifikacji zawodowych jako na ważny czynnik ułatwiający podjęcie pracy. Podobny odsetek badanych zaznaczył, że istotnym czynnikiem ułatwiającym młodej osobie znalezienie pracy jest posiadanie prawa jazdy (ok. 18%). W dalszej kolejności uczniowie rudzkich szkół ponadgimnazjalnych wskazywali na: *dobry wygląd*, *znajomość obsługi komputera i korzystanie z Internetu*, a także *szczęśliwy przypadek*. W ocenie ankietowanych osób taki czynnik, jak *wysoka średnia uzyskiwanych ocen*, ma niewielki wpływ na podwyższenie szans na podjęcie pracy.

Respondentom zadano również pytanie o wynagrodzenie, za jakie zgodziliby się podjąć pierwszą pracę. Szczegółowy rozkład odpowiedzi zaprezentowano w tabeli 4. Okazało się, że blisko 64% uczniów ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych zgodziłoby się na podjęcie pierwszej pracy za wynagrodzenie nie przekraczające 1200 zł netto (najczęściej wskazywano przedział 401—800 zł). Można zatem stwierdzić, że osoby bez doświadczenia zawodowego, wchodzące dopiero na rynek pracy mają generalnie rozeznanie w kwestii możliwych do uzyskania zarobków. Praktyka jednak pokaże, że zarobki zdecydowanej większości z tych, którzy podejmą pierwszą pracę, nie przekroczą ustawowego najniższego możliwego do osiągnięcia wynagrodzenia. Dla części absolwentów owym wynagrodzeniem będzie stypendium stażowe równe 140% zasiłku dla bezrobotnych, stanowiące równowartość ok. 680 zł netto.

R. Muster: Młodzież kończąca szkoły...

Tabela 4

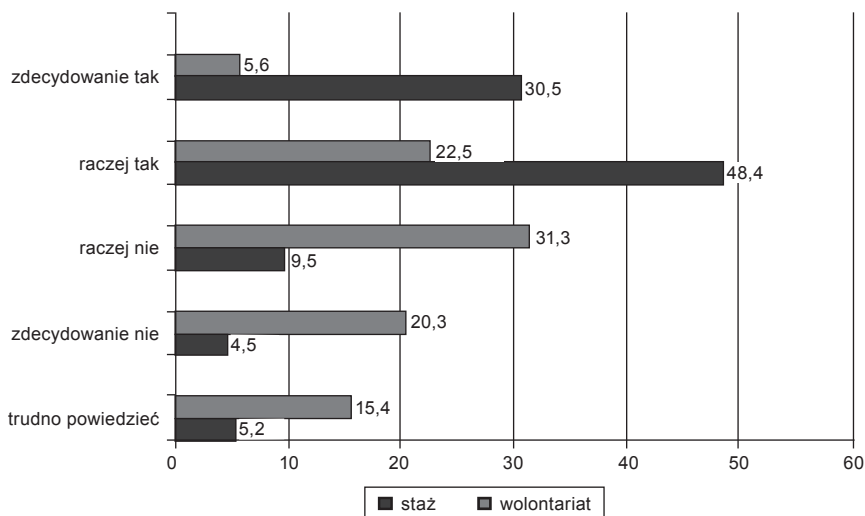
Podział respondentów ze względu na oczekiwane
wynagrodzenie netto za pierwszą pracę

Kwota (w zł)	N	%
Poniżej 400	21	1,8
401—800	242	21,2
801—1200	466	40,7
1201—1600	179	15,7
1601—2000	43	3,8
Powyżej 2000	108	9,5
Brak odpowiedzi	84	7,3
Ogółem	1 143	100,0

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Mniej więcej co trzeci ankietowany uczeń (29%) zaznaczył, że pierwszą pracę zgodziłby się podjąć za miesięczne wynagrodzenie przekraczające 1200 zł „na rękę”. Pracodawcy bardzo rzadko takie wynagrodzenie oferują ludziom młodym, bez większego doświadczenia zawodowego — nawet z dyplomem ukończenia wyższej uczelni.

Niewątpliwie dla przedsiębiorców jednym z istotniejszych czynników warunkujących zatrudnienie określonego kandydata jest posiadanie przezeń doświadczenia zawodowego. Uczniom zadano pytania, czy aby zdobyć praktyczne doświadczenie zgodziliby się na odbycie stażu lub wolontariatu (wykres 6). Badania empiryczne wykazały dużą gotowość uczniów do odbycia stażu. Blisko 80% ankietowanych akceptuje możliwość pracy przez okres 3—12 miesięcy za tzw. stypendium

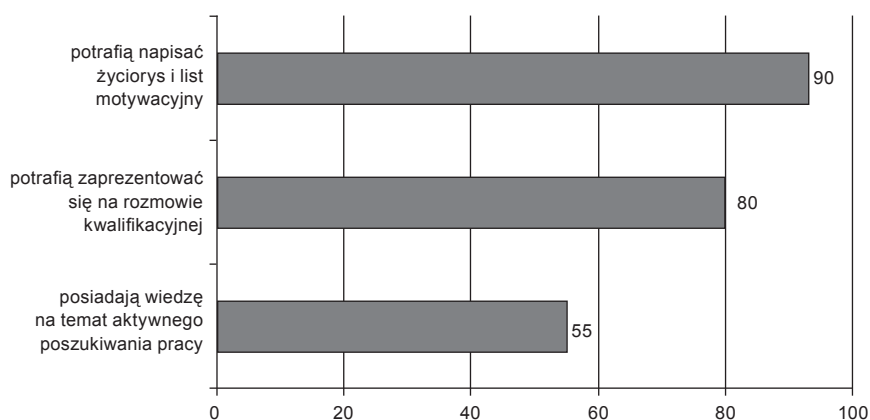

Wykres 6. Gotowość do odbycia stażu lub wolontariatu w celu nabycia doświadczenia zawodowego (w %)

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

stażowe, wynoszące 100% zasiłku dla bezrobotnych, czyli za kwotę ok. 470 zł netto. W znacznie mniejszym stopniu uczniowie akceptują ewentualny udział w wolontariacie. Na tę formę zdobycia doświadczenia zawodowego — przez nieodpłatną pracę na rzecz innych, potrzebujących osób — zgodziło się 28% respondentów. Większa popularność staży w stosunku do wolontariatu wynika m.in. z otrzymywania stypendium stażowego oraz z faktu, że znaczący odsetek aktywizowanych w ten sposób przez służby zatrudnienia z Rudy Śląskiej młodych osób otrzymuje po stażu pracę.

Jednym z celów przeprowadzenia badań ankietowych wśród uczniów kończących szkoły ponadgimnazjalne była także potrzeba zdiagnozowania, jak respondenci oceniają swe umiejętności związane z procesem poszukiwania pracy (wykres 7). W pewnym stopniu odpowiedzi na to pytanie są oceną jakości nauczania w szkołach ponadgimnazjalnych w Rudzie Śląskiej przedmiotu *przedsiębiorczość*. To właśnie w ramach nauczania *przedsiębiorczości* powinno się przekazywać zasady pisania życiorysu, listu motywacyjnego, autoprezentacji czy zachowania na rozmowie kwalifikacyjnej.

Wykres 7. Ocena własnego przygotowania do poszukiwania pracy przez uczniów kończących szkoły ponadgimnazjalne (w %)

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Respondenci w zdecydowanej większości (93,3%) uważają, że potrafią poprawnie napisać życiorys i list motywacyjny. Niemal 80% uczniów stwierdziło, że potrafiłoby zaprezentować się na rozmowie kwalifikacyjnej. Natomiast tylko co trzeci badany (30,7%) stwierdził, że kiedykolwiek był na rozmowie kwalifikacyjnej. Co drugi ankietowany (55,3%) zaznaczył, że posiada wiedzę dotyczącą aktywnego poszukiwania pracy. Wyniki badań wyraźnie wskazują na tematykę, jaka powinna być szerzej potraktowana w szkole przez nauczycieli przedsiębiorczości. Więcej uwagi powinno się poświęcać problematyce metod poszukiwania pracy. Celowe byłoby zapraszanie na takie zajęcia praktyków związanych z publicznymi bądź komercyjnymi służbami zatrudnienia czy specjalistów z działów personalnych. Jest to również czytelną wskazówką dla doradców zawodowych PUP Ruda Śląska, na co zwrócić większą uwagę, prowadząc zajęcia indywidualne lub grupowe — szczególnie z młodszymi klientami Urzędu.

Respondentów zapytano również o to, czy kiedykolwiek byli na rozmowie kwalifikacyjnej. Odpowiedzi twierdzącej udzieliło 30,7% badanych. Dlatego w wątpliwość można podać deklaracje 80% młodych mieszkańców Rudy Śląskiej, którzy twierdzą, że potrafią dobrze zaprezentować się na rozmowie kwalifikacyjnej dotyczącej podjęcia pracy. Ponad połowa badanych (55,3%) zaznaczyła, że posiadają wiedzę na temat aktywnego poszukiwania pracy. Co trzeci badany (33,7%) deklaruje brak takiej wiedzy — jest to zatem czytelna wskazówka w szczególności dla nauczycieli przedsiębiorczości oraz doradców zawodowych, na co zwrócić większą uwagę w zajęciach dydaktycznych i warsztatowych prowadzonych z młodzieżą.

Na współczesnym, dynamicznie zmieniającym się rynku pracy szczególnie znaczenia nabiera mobilność przestrzenna pracowników. Dlatego też zapytano uczniów kończących szkoły ponadgimnazjalne o to, czy byłiby w stanie podjąć pracę, gdyby wiązała się z tym konieczność codziennego dojazdu do pracy.

Tabela 5

Podział respondentów ze względu na to,
czy byłiby w stanie codziennie dojeżdżać do pracy

Wskazanie	N	%
Tak	1 073	93,8
Nie*	3	0,3
Trudno powiedzieć	62	5,4
Brak odpowiedzi	5	0,5
Ogółem	1 143	100,0

*Respondenci, którzy nie wyrazili chęci codziennego dojeżdżania do pracy, jako przyczynę tego stanu rzeczy podali następujące czynniki: lenistwo (1), choroba lokomocyjna (1), niewygodna (1).

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Ankietowanym, którzy wskazali, że mogliby podjąć pracę, gdyby wiązała się z tym konieczność codziennego dojazdu do pracy (w sumie 1 073 osoby), zadano kolejne pytanie — tym razem prosząc o wskazanie, jaki czas mogliby poświęcać na dojazd (tabela 6).

Tabela 6

Akceptowany codzienny czas dojazdu do pracy

Czas dojazdu	N	%	% ogółu
Poniżej 20 minut	182	17,0	15,9
21—40 minut	535	49,8	46,8
41—60 minut	235	21,9	20,6
Powyżej 60 minut	103	9,6	9,0
Brak odpowiedzi	18	1,7	1,6
Ogółem	1 073	100,0	93,9

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Niemal 67% ankietowanych deklarujących gotowość do codziennego dojazdu do pracy jednocześnie stwierdza, że czas dojazdu nie powinien przekroczyć 40 minut. Znaleźli się i tacy respondenci (9% ogółu), którzy każdego dnia mogą dojeżdżać do pracy ponad godzinę.

Tabela 7 przedstawia rozkład odpowiedzi na pytanie o ewentualną możliwość podjęcia pracy, gdyby wiązało się to z koniecznością przeprowadzki do innego miasta w kraju. W tym przypadku mobilność przestrzenna młodych mieszkańców Rudy Śląskiej nie okazała się już tak znaczna, jak to było przy ewentualnym codziennym dojeżdżaniu do pracy. Mniej więcej połowa respondentów (47,3%) jednoznacznie wykazała gotowość do podjęcia pracy, gdyby wiązała się z tym konieczność przeprowadzki do innego miasta w kraju. Spory odsetek badanych (36%) wybrał opcję „trudno powiedzieć”.

Tabela 7

Podział respondentów ze względu na to,
czy byliby w stanie podjąć pracę, gdyby wiązało się to
z przeprowadzką do innego miasta w kraju

Wskazanie	N	%
Tak	540	47,3
Nie	184	16,0
Trudno powiedzieć	412	36,0
Brak odpowiedzi	7	0,7
Ogółem	1 143	100,0

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

W analizie empirycznej starano się zidentyfikować również odsetek uczniów kończących szkoły ponadgimnazjalne, którzy byliby gotowi do podjęcia zatrudnienia poza granicami kraju (tabela 8).

Tabela 8

Podział respondentów ze względu na to,
czy byliby w stanie podjąć pracę, gdyby wiązało się to
z przeprowadzką do innego kraju

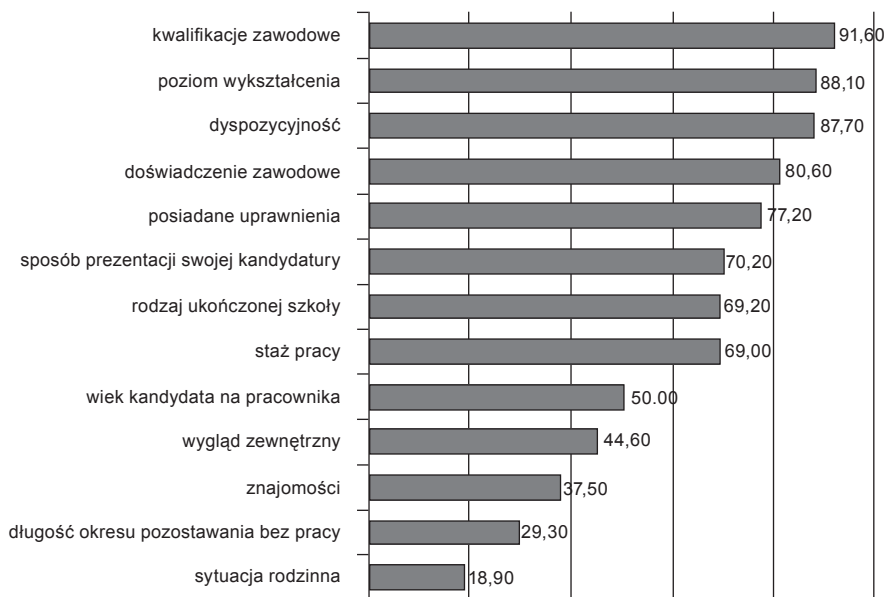
Wskazanie	N	%
Tak	672	58,8
Nie	198	17,3
Trudno powiedzieć	263	23,0
Brak odpowiedzi	10	0,9
Ogółem	1 143	100,0

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Okazało się, że więcej młodych mieszkańców Rudy Śląskiej deklaruje gotowość do podjęcia pracy, gdyby wymagało to konieczności przeprowadzki do innego kraju (58,8%), w porównaniu z liczbą deklarujących gotowość przeprowadzki

do innego miasta w kraju (47,3%). Najczęściej ankietowani jako kierunek zarobkowej migracji wskazywali Wielką Brytanię, Irlandię i Niemcy, a w dalszej kolejności Holandię, USA, Włochy i Hiszpanię.

Wykres 8 prezentuje rankingowe zestawienie czynników, które zdaniem ankietowanych uczniów są ważne i bardzo ważne dla pracodawców poszukujących pracowników na współczesnym rynku pracy. Respondenci wskazywali, że najważniejsze oczekiwania pracodawców względem kandydatów do pracy (suma wskazań: *ważne i bardzo ważne*) to: kwalifikacje zawodowe (91,6%), poziom wykształcenia (88,1%), dyspozycyjność (87,7%) i doświadczenie zawodowe (80,6%).

Wykres 8. Ranking oczekiwań wobec kandydatów do pracy, które zdaniem uczniów są w oczach pracodawców ważne i bardzo ważne (w %)

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Wielu ankietowanych (ok. 70,2%) wskazało na sposób prezentacji swojej kandydatury jako na istotniejszy czynnik dla pracodawców poszukujących nowych pracowników. Ten czynnik był w opiniach ankietowanych tak samo ważny, jak posiadany staż pracy czy rodzaj ukończonej szkoły. Praktyka pokazuje, że ogólnie rzecz biorąc dla pracodawców istotniejszy jest staż pracy (a co za tym idzie odpowiednia praktyka i kwalifikacje) niż sposób prezentacji kandydatury. Taki rozkład odpowiedzi wynikał najprawdopodobniej z braku doświadczenia zawodowego uczniów. Oczywiście, nie można nie doceniać sposobu prezentacji swojej kandydatury podczas postępowania kwalifikacyjnego. Jednak staż pracy — jak pokazują inne badania prowadzone wśród pracodawców przez autora niniejszego raportu — jest istotniejszy. Dopiero na jedenastej pozycji w tym zestawieniu znalazły się *znajomości*. W rzeczywistości sieć powiązań, tzw. kapitał społeczny, jest jednym z najważniejszych czynników implikujących podejmowanie pracy — szczególnie przez osoby młode, bez doświadczenia zawodowego.

Jednym z istotniejszych czynników decydujących o osiągnięciu sukcesu na rynku pracy jest nie tylko gotowość do podnoszenia kwalifikacji zawodowych, ale przede wszystkim sam fakt ich podnoszenia. W zdecydowanej większości (85%) młodzież z Rudy Śląskiej zdaje sobie sprawę z konieczności podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Odmiennego zdania było 4,2% badanych, czyli 48 osób (26 kobiet i 22 mężczyzn). Poza pytaniem o to, czy gotowość do podnoszenia kwalifikacji zawodowych jest w dzisiejszych czasach niezbędna, w kwestionariuszu ankiety znalazło się pytanie, czy respondenci zamierzają w najbliższym czasie podnieść swoje kwalifikacje (tabela 9). O ile dla niemal 85% ankietowanych gotowość do podnoszenia kwalifikacji zawodowych jest w obecnych czasach niezbędna, o tyle już tylko 68,6% uczniów zadeklarowało w najbliższym czasie chęć ich podniesienia. Na każdym z 100 uczestniczących w badaniu 30 (suma odpowiedzi: „trudno powiedzieć” i „nie”) nie wskazało, że w najbliższym czasie mają zamiar podnieść swoje kwalifikacje. Niemal 6% uczniów jednoznacznie zaznaczyło, że nie mają zamiaru podnosić kompetencji zawodowych.

Tabela 9

Chęć podnoszenia kwalifikacji zawodowych przez uczniów kończących szkoły ponadgimnazjalne

Pytanie	Tak		Nie		Trudno powiedzieć		Brak odpowiedzi	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Czy gotowość do podnoszenia kwalifikacji zawodowych w dzisiejszych czasach jest niezbędna?	973	85,1	48	4,2	104	9,1	18	1,6
Czy zamierza Pani/ Pan w najbliższym czasie podnieść swoje kwalifikacje zawodowe?	784	68,6	65	5,7	285	24,9	9	0,8

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Do 784 osób (68,6% ankietowanych), które stwierdziły, że w najbliższym czasie mają zamiar podnieść swoje kwalifikacje zawodowe, skierowano kolejne pytanie, prosząc już o konkretne wskazanie, w jaki sposób mają zamiar to zrobić (tabela 10).

Tabela 10

Deklarowane sposoby podnoszenia kwalifikacji zawodowych przez respondentów

Wskazania	N	%	% ogółu
Dalsza nauka	378	48,20	33,1
Kurs	220	28,00	19,2
Dalsza nauka, kurs	116	14,80	10,1
Dalsza nauka, wyjazd za granicę	2	0,25	0,2
Dalsza nauka, praca	1	0,12	0,1
Kurs, wyjazd za granicę	1	0,12	0,1
Brak odpowiedzi	66	8,50	5,8
Ogółem	784	100,00	68,6

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Co trzeci ankietowany (33,1%) zamierza podnosić swoje kwalifikacje zawodowe przez dalszą naukę, a co piąty (19,2%) — uczestnicząc w systemie kursów. Część młodych respondentów (10,1%) jednocześnie wskazywała na dalszą naukę i na kursy doskonalące jako na sposób podnoszenia merytorycznych kompetencji zawodowych. Najczęściej wymieniano kursy z zakresu nauki języków obcych oraz doskonalenia umiejętności obsługi komputera. Jednakże osoby wskazujące na chęć podniesienia swoich kompetencji zawodowych systemem kursowym często nie potrafiły wskazać, jakim dokładnie kursem, szkoleniem byłyby zainteresowane. Do 65 uczniów (5,7% ogółu badanych), którzy zaznaczyli, że nie zamierzają podnieść swoich kwalifikacji zawodowych, skierowano prośbę o podanie powodów takiego stanu rzeczy. Respondenci najczęściej wskazywali na: brak ambicji (N=16), brak środków materialnych (N=14) i brak czasu (N=6).

Jedną z istotniejszych kompetencji wymaganych przez pracodawców na współczesnym, dynamicznie zmieniającym się rynku pracy jest prawo jazdy. Analiza empiryczna wykazała, że pomimo młodego wieku (18—19 lat) co czwarty badany nabył prawo jazdy kategorii B (tabela 11).

Tabela 11
Podział ankietowanych ze względu na posiadanie
prawa jazdy kategorii B

Wskazania	N	%
Tak	300	26,2
Nie	826	72,3
Brak odpowiedzi	17	1,5
Ogółem	1 143	100,0

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Z deklaracji osób ankietowanych wynika, że młode osoby w zdecydowanej większości (90,5%) potrafią posługiwać się przynajmniej jednym językiem obcym. Uczniowie kończący szkoły ponadgimnazjalne najczęściej wskazywali na znajomość języka angielskiego i niemieckiego (tabela 12).

Tabela 12
Deklarowana znajomość języków obcych

Język obcy	N	%	% ogółu
Angielski	857	82,9	75,2
Niemiecki	141	13,7	12,3
Rosyjski	11	1,0	0,9
Francuski	10	0,9	0,8
Inne	15	1,5	1,3
Ogółem	1 034	100,0	90,5

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Respondenci, którzy deklarowali znajomość języka obcego, identyfikowali również poziom znajomości języka obcego (tabela 13).

Tabela 13

Deklarowany poziom znajomości języków obcych

Język	Bardzo dobry		Dobry		Dostateczny	
	N	%	N	%	N	%
Angielski	102	12,0	411	48,5	334	39,5
Niemiecki	11	7,8	47	34,0	80	58,2
Rosyjski	6	54,5	3	27,3	2	18,2
Francuski	2	20,0	3	30,0	5	50,0

Źródło: Badania własne PUP Ruda Śląska

Analiza empiryczna wykazała, że jedynie 12% uczniów z populacji badanej, którzy znają język angielski, deklaruje jego znajomość na poziomie bardzo dobrym, 48,5% identyfikuje swój poziom znajomości języka angielskiego na poziomie dobrym, a 39,5% — na poziomie dostatecznym. Większość respondentów znających język niemiecki twierdzi, że zna go na poziomie dostatecznym (58,2%). Na każdych 100 deklarujących znajomość tego języka jedynie 8 zaznaczyło, że zna go w stopniu bardzo dobrym.

Kolejną bardzo ważną kompetencją cywilizacyjną, która pomaga nie tylko w podjęciu pracy, jej utrzymaniu, zmianie na lepszą czy bardziej ogólnie — w funkcjonowaniu we współczesnym społeczeństwie, jest znajomość obsługi komputera i korzystanie z Internetu. Badania przeprowadzone na populacji 1143 uczniów kończących szkoły ponadgimnazjalne wykazały, że zdecydowana większość młodych osób z Rudy Śląskiej (81%) na co dzień korzysta z Internetu. Do uczniów, którzy regularnie użytkują Internet, skierowano prośbę o wskazanie, czego najczęściej poszukują „w sieci”. Szczegółowa analiza zgromadzonego materiału empirycznego wykazała, że młodzież szkół ponadgimnazjalnych z Rudy Śląskiej korzysta z Internetu przede wszystkim w celu poszukiwania: bieżących informacji (N=344), pomocy naukowych (N=237), rozrywki (N=191) oraz pracy (N=74).

Zakończenie

Podsumowując wyniki badań ankietowych przeprowadzonych na populacji 1143 uczniów kończących szkoły ponadgimnazjalne, można stwierdzić, że:

- do czynników, które są ważne w życiu człowieka ankietowani zaliczyli przede wszystkim: zdrowie (62,8%), interesującą i dającą satysfakcję pracę (44,5%), dobre relacje z innymi ludźmi (42,7%) oraz zadowolenie z życia rodzinnego (41,6%),

- 85% respondentów twierdzi, że lepiej podjąć jakąkolwiek pracę, niż być bezrobotnym,
- w przypadku sytuacji ewentualnego braku pracy ankietowani akceptują następujące strategie działania: rejestracja w urzędzie pracy jako osoba bezrobotna (73,6%), podjęcie pracy w innej miejscowości w kraju (73,2%), podjęcie pracy takiej, jaka jest, nawet poniżej posiadanych kwalifikacji (64,8%),
- 36,8% młodych mieszkańców Rudy Śląskiej ma zamiar podjąć dalszą naukę, 25% — jednocześnie naukę i pracę, 15% chce podjąć pracę w Polsce (przede wszystkim jako: kucharze, kosmetyczki, ekonomiści, fryzjerzy, informatycy i elektronicy), a 7,6% — wyjechać w celu podjęcia pracy za granicą (przede wszystkim jako: fryzjerzy, elektronicy, pracownicy fizyczni, murarze, elektrycy i kucharze),
- do najważniejszych czynników ułatwiających podjęcie pracy respondenci zaliczyli: dobre wykształcenie (68,8%), znajomość języków obcych (57,7%), ambicję (42,9%) i posiadanie znajomości (42,2%),
- na każdych 100 respondentów 64 zgodziłoby się podjąć pierwszą pracę za kwotę niższą niż 1200 zł netto,
- absolwenci w zdecydowanej większości (78,9%) akceptują swój ewentualny udział w stażu, aby nabyć doświadczenia zawodowego, natomiast już jedynie 28,1% rozważa możliwość rozpoczęcia wolontariatu,
- w subiektywnych opiniach respondentów największe szanse na podjęcie pracy w Rudzie Śląskiej aktualnie mają: murarze, górnicy, informatycy, sprzedawcy, kucharze i fryzjerzy,
- w zdecydowanej większości uczniowie twierdzą, że potrafią napisać życiorys i list motywacyjny (93,5%) czy zaprezentować się na rozmowie kwalifikacyjnej (79,7%), jedynie 30,7% w rzeczywistości uczestniczyło w rozmowie kwalifikacyjnej, a już tylko 55,3% ankietowanych deklaruje posiadanie wiedzy na temat aktywnego poszukiwania pracy,
- według subiektywnych wskazań uczniów, dla pracodawców z lokalnego rynku pracy Rudy Śląskiej liczą się przede wszystkim kwalifikacje zawodowe (91,6%), poziom wykształcenia (88,1%), dyspozycyjność (87,7%) i doświadczenie zawodowe (80,6%),
- zdecydowana większość młodych osób (85,1%) zdaje sobie sprawę z konieczności podnoszenia kwalifikacji zawodowych, o 16,5% mniej badanych (68,6%) wyraziło chęć podniesienia w najbliższym czasie swoich kompetencji zawodowych (przez dalszą edukację i szkolenia),
- najczęściej absolwenci deklarowali chęć udziału w szkoleniach z zakresu: języków obcych, prawa jazdy kategorii B, obsługi komputera, kasy fiskalnej, wózków widłowych, usług kosmetycznych,
- 26,2% badanych posiada prawo jazdy kategorii B,
- 90,5% deklaruje znajomość co najmniej jednego języka obcego (przede wszystkim angielskiego i niemieckiego),
- 81% korzysta z Internetu (szukając przede wszystkim: informacji bieżących, pomocy naukowych, rozrywki i ofert pracy).

Badania przeprowadzone przez stażystów PUP Ruda Śląska na populacji 1 143 uczniów kończących szkoły ponadgimnazjalne są, co prawda, jedynie pewnym wycinkiem — ale jakże ważnym — lokalnego rynku pracy. Aby zrozumieć to, co dzieje się na rynku pracy, ale przede wszystkim — aby zrozumieć to, co będzie się działo na rynku w najbliższych latach, konieczne należy poznać opinie, postawy czy akceptowane strategie ewentualnego działania tej grupy osób.

Zrealizowane wśród uczniów badania stanowią pierwszy etap długofalowego i wieloaspektowego procesu badawczego, którego podjęły się publiczne służby zatrudnienia z Rudy Śląskiej, pozyskując na to środki finansowe pochodzące z Europejskiego Funduszu Społecznego. Wyniki co najmniej dwukrotnie przeprowadzonych badań wśród uczniów wchodzących na rynek pracy, bezrobotnych, pracujących, a także wśród pracodawców pozwoliły rzetelnie zidentyfikować procesy zachodzące na rynku pracy w Rudzie Śląskiej. Wyniki częściowych analiz, a co najważniejsze — wnioski praktyczne implikują podejmowaniem konkretnych działań zmierzających do pełniejszego dopasowania strumienia podaży do popytu na kwalifikacje zasobów ludzkich w Rudzie Śląskiej. Przełoży się to na spadek bezrobocia w Rudzie Śląskiej, ale przede wszystkim powinno wpłynąć na wzrost wskaźnika aktywności zawodowej lokalnych zasobów ludzkich.